

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 336

Badania marketingowe – nowe podejścia oraz metody na współczesnym rynku

Redaktorzy naukow
Krystyna Mazurek-Łopacińska
Magdalena Sobocińska

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redaktor Wydawnictwa: Joanna Szynal
Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz
Korektor: K. Halina Kocur
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:
www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,
The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2014

ISSN 1899-3192
ISBN 978-83-7695-476-9

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:
EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	9
Krystyna Mazurek-Łopacińska, Magdalena Sobocińska: Badania kodów kulturowych w tworzeniu marketingowych modeli biznesu	11
Anna Olejniczuk-Merta: Rozwój innowacji społecznych a badania marketingowe	22
Monika Hajdas: Techniki pomiaru kompatybilności marek i idei kulturowych.....	31
Paweł Chlipała: Triangulacja podejść metodologicznych w badaniach naukowych z dziedziny marketingu	39
Adam Sagan: Analiza rzetelności skal w wielopoziomowych modelach pomiaru	49
Adam Sagan, Mariusz Łapczyński: Modele hybrydowe CART-logit w analizie procesu podejmowania decyzji w gospodarstwie domowym.....	60
Anna Myrda: Segmentacja łańcuchów środków-celów: miary podobieństwa sekwencji i ilościowe wskaźniki jakości grupowania a wyniki grupowania	70
Kamila Pilch: Asymetryczne skalowanie wielowymiarowe w wizerunkowych badaniach jednostek terytorialnych.....	79
Alicja Kusińska: Analizy wielowymiarowe jako źródło wiedzy o zachowaniach konsumentów na rynku	89
Krzysztof Błoński: Wykorzystanie metod wielowymiarowych do analizowania związku między emocjami a satysfakcją klienta	99
Sylwester Białowas, Iwona Olejnik: Poziom opiekuńczości państwa a zachowania oszczędnościowe – analiza wielowymiarowa	110
Jadwiga Stobiecka: Interpretacyjne konsekwencje oceny stabilności opinii respondentów w badaniach konsumpcji, oszczędzania i inwestowania.....	118
Piotr Tarka: HOMALS – wielowymiarowa analiza korespondencji jako metoda konstrukcji skali pomiarowej w badaniach marketingowych.....	129
Lukasz Skowron: Zastosowanie modelowania ścieżkowego do wyznaczenia przebiegu procesu lojalnościowego wśród klientów lubelskich centrów handlowych.....	140
Ireneusz P. Rutkowski: Metody CMMI i SGMM oceny dojrzałości procesu innowacji i wprowadzania produktu na rynek.....	152
Hanna Hall: Nowy konsument a zmiany w metodach jego badania.....	163
Tomasz Olejniczak: Techniki badawcze wykorzystywane w badaniu cyklu życia gospodarstwa domowego	174

Anna Dąbrowska, Arkadiusz Wódkowski: Kompetencje konsumentów w świetle badań ilościowych	185
Sylwia Makomaska: Wpływ muzyki tła na reakcje konsumentów w miejscu sprzedaży – problematyka interdyscyplinarności badań	195
Lucyna Witek: Metodyczne aspekty badania postaw konsumentów (na przykładzie rynku produktów ekologicznych)	205
Magdalena Olejniczak: Zróżnicowanie technik badawczych w badaniu motywacji zakupowych konsumentów żywności funkcjonalnej.....	215
Agata Dziakowicz: Metody badań marketingowych na rynku dóbr luksusowych.....	224
Wanda Patrzałek, Aleksandra Perchla-Włosik: Zastosowanie analizy semiologicznej w badaniach wpływu mody na zachowania młodych konsumentów	233
Agata Stolecka-Makowska: Zastosowanie podejścia interpretacyjnego w badaniu zmian zachowań nabywczych konsumentów podlegających akulturacji	244
Arkadiusz Wódkowski: Zmiana paradygmatu w marketingowych badaniach jakościowych?.....	257
Grzegorz Maciejewski: Zogniskowane wywiady grupowe w badaniach zachowań młodych dorosłych na rynku usług finansowych	266
Iga Rudawska: Zastosowanie zogniskowanego wywiadu grupowego do oceny jakości obsługi pacjentów przewlekle chorych	275
Ewa Nowakowska, Adam Sagan: Kontryfaktyczno-porównawcze studium przypadku w marketingu usług zdrowotnych.....	284
Krzysztof Kapera, Mariusz Kuziak: Skuteczność wybranych metod komunikacji z respondentami w badaniach internetowych	296
Iwona Escher: Niejednoznaczność statusu metodologicznego internetowego wywiadu grupowego i jego poszczególnych odmian	310
Magdalena Daszkiewicz, Sylwia Wrona: Zogniskowane wywiady grupowe online jako alternatywa dla tradycyjnych metod gromadzenia danych – szanse rozwoju i wyzwania dla badaczy	321
Olgierd Witczak: Potencjał wykorzystania serwisów społecznościowych w badaniach jakościowych	331
Agnieszka Dejnaka: Facebook jako obszar prowadzenia badań marketingowych.....	339
Robert Wolny: Możliwości wykorzystania obserwacji w Internecie w badaniach rynku e-usług.....	348

Summaries

Krystyna Mazurek-Łopacińska, Magdalena Sobocińska: Research of cultural codes in creating marketing models of business	21
---	----

Anna Olejniczuk-Merta: The development of social innovation and marketing research.....	30
Monika Hajdas: Techniques for measuring the compatibility of brands and cultural ideas.....	38
Paweł Chlipała: Triangulation of methodological approaches in scientific research of marketing field	48
Adam Sagan: Reliability analysis in multilevel measurement models	59
Adam Sagan, Mariusz Łapczyński: CART-logit hybrid models in the analysis of decision-making process in the households	69
Anna Myrda: Segmentation of Means-End Chains: sequence dissimilarity measures and quantitative cluster validity indexes vs. clustering results...	78
Kamila Pilch: Asymmetric multidimensional scaling in the research of territorial units image	88
Alicja Kusińska: Multidimensional analysis as a source of knowledge about consumer behaviour.....	98
Krzysztof Błoński: The use of multidimensional methods to analyze the relationship of emotions and customer satisfaction.....	109
Sylwester Białowąs, Iwona Olejnik: The level of the state's social security and its influence on saving behaviour – multidimensional analysis.....	117
Jadwiga Stobiecka: Interpretative consequences of the assessment of respondents' opinions stability in the studies of consumption, saving and investing.....	128
Piotr Tarka: HOMALS – multiple correspondence analysis as the method for measurement scale construction in marketing research.....	139
Lukasz Skowron: The usage of the Structural Equation Modeling for determining the loyalty building process among the customers of the shopping centers located in Lublin.....	151
Ireneusz P. Rutkowski: CMMI and SGMM methods of maturity evaluation of the product innovation process and introduction of a product on the market	162
Hanna Hall: New consumer and changes in the methods of their research....	173
Tomasz Olejniczak: Research techniques used in the study of the household life cycle.....	184
Anna Dąbrowska, Arkadiusz Wódkowski: Consumer competences in the light of quantitative research	194
Sylwia Makomaska: The effects of background music on consumers response in the place of commerce – the problem of interdisciplinary research	204
Lucyna Witek: Methodical aspects of research of consumers' attitudes (on the example of market of green products).....	214
Magdalena Olejniczak: The diversity of marketing research techniques in the study of purchase motivation of functional food consumers.....	223

Agata Dziakowicz: Methods of marketing research for the luxury goods market	232
Wanda Patrzalek, Aleksandra Perchla-Wlosik: Studies of the impact of fashion on the behavior of young consumers using semiological analysis	243
Agata Stolecka-Makowska: The use of an interpretative approach in a study of purchasing behaviour changes of consumers acculturation	256
Arkadiusz Wódkowski: Change of paradigm in qualitative market research?	265
Grzegorz Maciejewski: The focus group interview in the research of the young-adults behaviors on the financial services market	274
Iga Rudawska: The use of focus group interview to evaluate the service quality of chronically ill patients	283
Ewa Nowakowska, Adam Sagan: Comparative-counterfactual case research in health service marketing	295
Krzysztof Kapera, Mariusz Kuziak: Effectiveness of selected methods of communication with respondents in online surveys	309
Iwona Escher: The ambiguity of the methodological status of <i>online group interview</i> and its particular types	320
Magdalena Daszkiewicz, Sylwia Wrona: Online focus group interviews as an alternative for traditional methods of data collection – opportunities for development and challenges to researchers	330
Olgierd Witczak: The potential of using social network sites in qualitative research	338
Agnieszka Dejnaka: Facebook as a marketing research area	347
Robert Wolny: The use of Internet observations in research of e-services market	357

Sylwester Białowąs, Iwona Olejnik

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

POZIOM OPIEKUŃCZOŚCI PAŃSTWA A ZACHOWANIA OSZCZĘDNOŚCIOWE – ANALIZA WIELOWYMIAROWA

Streszczenie: Celem artykułu jest analiza relacji między poziomem opiekuńczości państwa a skłonnością do oszczędzania, w szczególności na emeryturę. Bazę źródłową stanowiły dane statystyczne dotyczące 19 państw europejskich. Wykorzystano dane z lat 2006-2012 Eurostatu, OECD, Banku Światowego i Europejskiego Sondażu Społecznego. W analizie posłużono się metodami statystyki opisowej, korelacjami oraz taksonomiczną metodą punktową. Uzyskane wyniki nie potwierdziły postawionej hipotezy, że im wyższy poziom opiekuńczości państwa, tym mniejsza skłonność jego mieszkańców do oszczędzania. Okazało się, że im państwo jest mniej opiekuńcze, tym większe są oczekiwania jego mieszkańców, że weźmie ono odpowiedzialność za losy emerytów. Co więcej, im państwo jest bardziej opiekuńcze, tym stopy oszczędzania oraz relacja między publicznymi i prywatnymi wydatkami na emerytury okazują się być wyższe.

Słowa kluczowe: opiekuńczość państwa, oszczędzanie na starość.

DOI: 10.15611/pn.2014.336.11

1. Wstęp

Pojęcie państwa opiekuńczego związane jest z reakcją na skutki industrializacji przy zastosowaniu środków opieki socjalnej (por. [Hartwich 1970; Luhmann 1994, s. 20]). Poziom opiekuńczości państwa w najszerszej definicji oznacza stopień, w jakim państwo „bierze na siebie odpowiedzialność za zapewnienie swoim obywatelom podstawowego, skromnego poziomu życia” [Espign-Andersen 2010, s. 34]. Opiekuńczość państwa wiąże się więc z działaniami, które mają na celu zabezpieczenie jego obywateli, m.in w zakresie takich ryzyk, jak: starość, choroba, bezrobocie czy analfabetyzm. Mieszkańcy poszczególnych państw w różnym stopniu mogą liczyć na pomoc państwa odnośnie do dostępu do świadczeń służby zdrowia, edukacji, czasowego braku pracy czy świadczeń emerytalnych. W przypadku niedostatecznego bezpłatnego dostępu do tych świadczeń lub ich zbyt niskiego poziomu jakościowego możliwości skorzystania z nich lub utrzymanie właściwego poziomu życia determinowane są posiadanymi oszczędnościami.

W związku z uwarunkowaną ekonomicznie i społecznie zmianą wzorców płodności w drugiej połowie XX wieku w całej Europie odnotowano spadek współczynników dzietności [Jóźwiak, Kotowska 2008]. Spowodowało to problemy w funkcjonowaniu systemów zabezpieczenia emerytalnego, stąd coraz istotniejsze staje się zabezpieczenie przed ryzykiem starości. Z reguły konsumenci nie są w stanie zgromadzić takich oszczędności ani przewidzieć długości dalszego trwania swojego życia, by w okresie emerytury samemu – bez udziału państwa – zapewnić sobie środki finansowe na starość. Interesującą kwestią jawi się zatem określenie relacji między poziomem opiekuńczości państwa a zachowaniami oszczędnościowymi jego obywateli.

Celem opracowania jest próba analizy relacji między poziomem opiekuńczości państwa a skłonnością do oszczędzania, w szczególności oszczędzania na emeryturę, w Polsce i w wybranych krajach europejskich. Skłonność do oszczędzania jest pochodną wielu czynników, zarówno o charakterze mikroekonomicznym – zależnym od danej osoby (jej wieku, wykształcenia, dochodów, oczekiwań co do wysokości przyszłego świadczenia emerytalnego i innych), jak i o charakterze makroekonomicznym – w tym poziomie opiekuńczości państwa. Można przypuszczać, że obywatele państwa charakteryzującego się dużą opiekuńczością przyzwyczajeni są, że państwo dba o ich bezpieczeństwo. Będą oni zatem mniej skłonni do samodzielnego finansowego zabezpieczania starości niż obywatele państw mało opiekuńczych. Postawiono więc hipotezę, że im wyższy poziom opiekuńczości państwa, tym mniejsza skłonność jego mieszkańców do oszczędzania¹.

2. Dane i metodologia

Celem identyfikacji relacji między poziomem opiekuńczości państwa a oszczędnościami zastosowano analizę wielowymiarową. Jedną z kluczowych i dyskusyjnych kwestii w tej analizie jest określenie zmiennych diagnostycznych dobrze odzwierciedlających opiekuńczość we wszystkich jej aspektach, a przy tym nieskorelowanych ze sobą oraz mierzonych we wszystkich badanych państwach w taki sam sposób (por. [Gatnar, Walesiak 2004]).

Sednem prowadzonych analiz w zakresie identyfikacji poziomu opiekuńczości państwa są z reguły wydatki publiczne. Jednakże identyfikacja poziomu opiekuńczości państwa przez pryzmat ponoszonych przez nie wydatków socjalnych może być dyskusyjna i okazać się podejściem niedoskonałym. Wydatki na cele socjalne mogą mieć bowiem charakter wtórny w odniesieniu do działań podejmowanych przez państwo – przykładowo nie uwzględniają ulg podatkowych (w kontekście niniejszego opracowania w szczególności dotyczyć mogłoby to tych ulg, które związane

¹ Artykuł powstał w ramach realizacji projektu badawczego NCN pt. „Zachowania oszczędnościowe i finansowe zabezpieczenie emerytalne w gospodarstwach domowych – determinanty, postawy, modele” (nr UMO-2012/05/B/HS4/04183).

są z oszczędzaniem, w tym także z dodatkowym i dobrowolnym oszczędzaniem na starość, aczkolwiek najczęściej oznaczają one korzyści dla osób średniozamożnych) [Espign-Andersen 2010].

Dyskusyjną zmienną diagnostyczną, uwzględnianą w analizach poziomu opiekuńczości, może być również udział wydatków na wsparcie dla bezrobotnych. W poszczególnych krajach różne są bowiem uprawnienia i reguły przyznawania takich świadczeń. Konsekwencją wzrostu wydatków na programy wsparcia dla bezrobotnych nie zawsze musi być spadek bezrobocia – niekiedy jest to wręcz sytuacja odwrotna. Wydatki na różne cele socjalne – jako miernik opiekuńczości państwa – nie uwzględniają także uwarunkowań prawnych i historycznych funkcjonujących systemów zabezpieczeń społecznych (w tym m.in. kryteria dostępu do świadczeń socjalnych, jakość tych świadczeń, zakres usług socjalnych czy też poziom zależności między pracą zawodową, programami socjalnymi a prawami obywatelskimi).

Aby zapewnić porównywalność danych, w opracowaniu zdecydowano się na wykorzystanie wartości zrelatywizowanych (odnoszonych do PKB), dotyczących wydatków socjalnych na różne cele związane z wyróżnionymi wcześniej obszarami. Poziom opiekuńczości państwa wyznaczony został poprzez skonstruowanie syntetycznego wskaźnika – taksonomicznego miernika poziomu opiekuńczości, obejmującego następujące mierniki (w procentach udziału w PKB):

- wydatki na bezrobocie,
- wydatki na ochronę zdrowia,
- wydatki na emerytury,
- wydatki na edukację.

Równocześnie, dla porównania, wykorzystano dane pochodzące z Europejskiego Sondażu Społecznego (ESS – runda 3, 2006), dotyczące oczekiwań mieszkańców wobec podmiotu, który powinien troszczyć się o właściwy standard życia na emeryturze (wykorzystane pytanie dotyczyło głównego podmiotu odpowiedzialnego za utrzymanie właściwego standardu życia w okresie starości; w pytaniu zastosowano skalę od 0 do 10, gdzie 0 – główna odpowiedzialność winna spoczywać na każdej osobie indywidualnie, 10 – główna odpowiedzialność jest w gestii państwa).

Drugi obszar danych wykorzystanych w analizach związany jest z oszczędnościami. W analizach wykorzystano zarówno stopę oszczędności gospodarstw domowych (w latach 2008-2012), jak i relację między oszczędnościami prywatnymi (tworzonymi indywidualnie i dobrowolnie przez pracujących) i obowiązkowymi (zarządzanymi przez instytucje państwowe), przeznaczonymi na zabezpieczenie starości.

W analizie posłużono się metodami statystyki opisowej, tabelami kontyngencji, korelacjami oraz taksonomiczną metodą punktową. W opracowaniu wykorzystano dane statystyczne Eurostatu, OECD, Banku Światowego i Europejskiego Sondażu Społecznego, dotyczące 19 państw europejskich (Belgia, Francja, Dania, Niemcy, Hiszpania, Austria, Portugalia, Finlandia, Irlandia, Szwecja, Szwajcaria, Słowenia, Holandia, Norwegia, Wielka Brytania, Estonia, Polska, Węgry, Słowacja). Dane pochodziły z lat 2006-2012.

3. Wyniki

Mierniki rozwoju taksonomicznego państw pod względem poziomu ich opiekuńczości mierzonego wydatkami na cele społeczne (miernik przyjmuje wartości od 0 – najniższy poziom opiekuńczości, do 3 (lub 4) – najwyższy poziom opiekuńczości), wyznaczono w dwóch wariantach (tab. 1). Pierwszy objął udział wydatków w PKB na edukację, zdrowie i emerytury (wskaźnik OP3), natomiast w drugim dodatkowo uwzględniono udział bezrobocia (wskaźnik OP4). Generalnie, biorąc pod uwagę miejsca, które zajęły poszczególne kraje, można zauważyć, że w obu rankingach były one podobne. Jedynie w przypadku Hiszpanii i Irlandii różnica w klasyfikacji była dość znaczna.

Tabela 1. Poziom opiekuńczości wybranych państw europejskich – wskaźniki taksonomiczne

Państwa	Wskaźnik OP3		Wskaźnik OP4	
	poziom wskaźnika (min 0, max 3)	miejsce w rankingu	poziom wskaźnika (min 0, max 4)	miejsce w rankingu
Austria	1,770	2	2,005	6
Belgia	1,711	4	2,711	1
Dania	1,597	6	2,185	3
Estonia	0,920	17	1,156	16
Finlandia	1,354	10	1,854	8
Francja	2,084	1	2,436	2
Hiszpania	1,130	12	2,071	5
Holandia	0,982	16	1,306	13
Irlandia	1,052	14	1,728	9
Niemcy	1,714	3	2,126	4
Norwegia	1,221	11	1,251	14
Polska	1,050	15	1,050	17
Portugalia	1,649	5	1,914	7
Słowacja	0,452	19	0,569	19
Słowenia	1,374	9	1,433	12
Szwajcaria	1,432	8	1,491	11
Szwecja	1,457	7	1,575	10
Wielka Brytania	1,117	13	1,175	15
Węgry	0,579	18	0,756	18

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD i Banku Światowego.

Do dalszych analiz przyjęto wskaźnik OP4 (uwzględniający wydatki na bezrobocie). Na jego podstawie państwa podzielono na trzy grupy. Do najbardziej opiekuń-

czych należą: Austria, Hiszpania, Niemcy, Dania, Francja i Belgia. W drugiej grupie – państw umiarkowanie opiekuńczych – znalazły się: Norwegia, Holandia, Słowenia, Szwajcaria, Szwecja, Irlandia, Finlandia i Portugalia. Z kolei za państwa najmniej opiekuńcze uznać można: Słowację, Węgry, Polskę, Estonię i Wielką Brytanię.

Postawioną na wstępie hipotezę o związku stopnia opiekuńczości państwa i zachowań oszczędnościowych jego obywateli zweryfikowano za pomocą dwóch zależności. W pierwszym przypadku zbadano wartości wskaźnika oczekiwań dotyczących troski o emeryturę w wyróżnionych grupach państw (tab. 2). Wskaźnik oczekiwań wyliczono jako średnią ważoną odpowiedzi na pytanie, kto winien być odpowiedzialny za emeryturę².

Tabela 2. Opiekuńczość państw a średnia wartość wskaźnika oczekiwań odpowiedzialności za przyszłość obywateli

Wyszczególnienie	Ogółem	Najbardziej opiekuńcze	Umiarkowanie opiekuńcze	Mało opiekuńcze
Ocena opiekuńczości ESS	6,26	5,91	6,25	6,69

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ESS.

Tabela 3. Opiekuńczość państw a stopy oszczędzania (SO)

Wyszczególnienie	Ogółem	Najbardziej opiekuńcze	Umiarkowanie opiekuńcze	Mało opiekuńcze
SO w 2008 roku	5,84	10,02	6,18	0,28
SO w 2009 roku	8,59	11,60	8,48	5,18
SO w 2010 roku	7,35	9,93	6,93	4,94
SO w 2011 roku	6,75	9,22	7,13	3,18
SO w 2012 roku	6,79	8,78	7,69	2,96

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD.

Wyniki badań nie potwierdzają zakładanego kierunku zależności. Otóż im państwo jest mniej opiekuńcze, tym większe są oczekiwania jego mieszkańców, że weźmie ono odpowiedzialność za losy emerytów. Różnica wydaje się duża (0,78 punktu między skrajnymi grupami), ale przy niewielkiej liczbie grup nie jest istotna statystycznie ($p = 0,05$).

² Warto zauważyć, że wśród 23 państw biorących udział w sondażu na całkowitą odpowiedzialność państwa za jakość życia na emeryturze (wybór skrajnej odpowiedzi w skali 11-stopniowej dyskretnej) wskazywali przede wszystkim mieszkańcy Bułgarii (42%), Rosji (32%) Ukrainy (32%), Węgier (30%), Estonii (22%), Słowenii (22%) i Słowacji (20%). Natomiast najrzadziej ten skrajny wariant odpowiedzi był wybierany przez mieszkańców Szwajcarii (3,9%), Holandii (5,7%) i Danii (6,7%).

Drugi sposób weryfikacji postawionej hipotezy to analiza wartości obiektywnej – stopy oszczędzania. Dla każdej grupy państw obliczono średnią stopę oszczędzania (tab. 3). Wyniki analizy wskazują, że opiekuńczość państwa ma wpływ na stopy oszczędzania, ale zależność ponownie jest niezgodna z założonym wcześniej kierunkiem. Im państwo jest bardziej opiekuńcze, tym stopy oszczędzania okazują się wyższe (różnice między skrajnymi grupami są istotne statystycznie przy $p = 0,05$).

Tabela 4. Opiekuńczość państw a relacja między publicznymi (PU) i prywatnymi (PR) wydatkami na emerytury

Wyszczególnienie	Ogółem	Najbardziej opiekuńcze	Umiarkowanie opiekuńcze	Mało opiekuńcze
PU/PR w 2006 roku	298,31	33,18	6,75	1323,31
PU/PR w 2007 roku	178,97	27,00	59,99	709,87
PU/PR w 2008 roku	172,84	30,41	41,98	715,57
PU/PR w 2009 roku	165,29	27,40	109,14	442,30

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD.

Kolejnym analizowanym miernikiem jest relacja publicznych i prywatnych wydatków na emerytury (tab. 4). Również w tym przypadku zdecydowanie wyższe wartości obserwować można w grupie państw mało opiekuńczych. Co ciekawe, rozbieżności są nawet większe niż w przypadku stopy oszczędzania. Można więc wyciągnąć wniosek, że publiczne wydatki na emerytury są w państwach mało opiekuńczych relatywnie ważnym elementem (w proporcji do innych wydatków publicznych). W tym przypadku również różnice są istotne statystycznie (przy $p = 0,05$).

4. Wnioski

Zgodnie z hipotezą M. Feldsteina [1979] w krajach, w których wydatki ponoszone przez państwo na świadczenia emerytalne są duże w stosunku do wkładu własnego beneficjentów i stopy zastąpienia są wysokie, osoby pracujące teoretycznie w mniejszym stopniu dodatkowo oszczędzają na starość niż w systemach mniej opiekuńczych. Teoria ta była przedmiotem wielu badań (ich przeglądu dokonał np. Euwals [2000]), w których zweryfikowano ją zarówno pozytywnie (np. [Kotlikoff 1979; Olejnik 2013]), jak też negatywnie [Koskela, Viren 1983; Euwals 2000]³. Przeprowadzane w ostatnich latach w wielu krajach reformy emerytalne ograniczają rolę instytucji państwowych w zabezpieczeniu materialnym starości, stąd sytuacja

³ Jak wynika z badań przeprowadzonych w Polsce, im większą rolę pracujący przypisują instytucjom państwowym, tym rzadziej tworzą dodatkowe oszczędności emerytalne (współczynnik korelacji rang Spearmana wynosi $-0,17$), zaś im większą rolę przypisują indywidualnej zapobiegliwości, tym częściej w rzeczywistości takie oszczędności tworzą (współczynnik korelacji rang Spearmana wynosi $+0,22$).

ta może wpłynąć na wzrost znaczenia dobrowolnych oszczędności emerytalnych. Równocześnie zauważyć należy, że w Europejskim Sondażu Społecznym odnotowano istotną statystycznie korelację (przy $p < 0,01$) między oszczędzaniem na emeryturę a obawą, że dochody w okresie starości nie będą wystarczające do utrzymania odpowiedniej jakości życia.

Tymczasem uzyskane wyniki nie potwierdziły postawionej na wstępie hipotezy dotyczącej zależności między poziomem opiekuńczości państwa (mierzoną wyznaczoną miarą taksonomiczną) a skłonnością jego mieszkańców do oszczędzania. Abstrahując od niedoskonałości przyjętej miary diagnozującej poziom opiekuńczości państw (co każe traktować wyniki uzyskane w niniejszym opracowaniu jako wstępne i wskazujące na konieczności uwzględnienia w dalszych badaniach dekompozycji poszczególnych elementów systemów społecznych, a także ich aspektów socjologicznych), sytuację taką tłumaczyć można dwojako. Wynikać ona może zatem bądź z nieprawdziwego założenia dotyczącego zależności między stopniem opiekuńczości państwa a oszczędnościami obywateli, bądź też z wpływu PKB danego państwa na wszystkie testowane zmienne. Przetestowano i to założenie, badając korelacje cząstkowe między opisanymi zmiennymi przy kontrolowaniu ich przez PKB. Okazuje się jednak, że opisane zależności są minimalnie tylko złagodzone. Nadal pozostają jednak prawdziwe.

Analizując przynależność państw do poszczególnych grup, można doszukiwać się jeszcze jednego wytłumaczenia. Państwa zaklasyfikowane do grupy mało opiekuńczych to (poza Wielką Brytanią) państwa o komunistycznej przeszłości. Krótki okres wolnego rynku kształtuje wprawdzie nowe postawy, jednak spuścizna poprzedniego ustroju z pewnością wpływa na bardziej roszczeniowe oczekiwania obywateli wobec państwa oraz na mniejsze przekonanie o konieczności oszczędzania. Należy także pamiętać, że zabezpieczenie starości to tylko jeden z motywów oszczędzania, w hierarchii motywów oszczędzania polskiego społeczeństwa znajduje się on na trzecim miejscu (por. [Białowas 2013, s. 51]), więc nie można utożsamiać skłonności do oszczędzania tylko z indywidualnym zabezpieczeniem starości.

Można także przyjąć, że określony poziom opiekuńczości przyjmowany jest przez obywateli jako punkt wyjściowy i nie wpływa na ich zachowania. Píše o tym N. Luhmann [1994, s. 22]: „Nowoczesne społeczeństwo wraz z przypisanymi do niego gwarancjami bezpieczeństwa socjalnego oraz powszechną edukacją zmienia typową sytuację motywacyjną ludzi [...] i nie należy liczyć, aby trwała postawą tych, którzy korzystają z bezpieczeństwa socjalnego [...], była gotowość do zadowolenia”.

Literatura

- Białowas S., *Oszczędzanie w polskich gospodarstwach domowych. Postawy, determinanty, model*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2013.
- Espign-Andersen G., *Trzy światy kapitalistycznego państwa dobrobytu*, Difin, Warszawa 2010.

- Euwals R., *Do Mandatory Pensions Decrease Household Savings? Evidence for the Netherlands*, *The Economist* 2000, vol. 148, no. 5, pp. 643-670.
- Feldstein M., *The Effect of Social Security on Saving*, NBER Working Paper no. 334, Cambridge 1979.
- Gatnar E., Walesiak M., *Metody statystycznej analizy wielowymiarowej w badaniach marketingowych*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2004.
- Hartwich H.H., *Sozialstaatpostulat und Gesellschaftlicher Status Quo*, Koeln-Opladen 1970.
- Jóźwiak J., Kotowska I. E., *Decreasing birth rates in Europe: reasons and remedies*, *European View* no. 7, Centre for European Studies, Springer 2008.
- Koskela E., Viren M., *Social Security and Household Saving in an International Cross Section*, *The American Economic Review* 1983, vol. 73, no. 1, pp. 212-217.
- Kotlikoff L.J., *Testing the Theory of Social Security and Life Cycle Accumulation*, *American Economic Review* 1979, vol.69, no. 3, pp. 396-410.
- Luhmann N., *Teoria polityczna państwa bezpieczeństwa socjalnego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994.
- Olejnik I., *Retirement savings – determinants of households' behaviour*, *International Journal of Social Science* 2013, vol. 2, issue 3, pp. 105-116.

THE LEVEL OF THE STATE'S SOCIAL SECURITY AND ITS INFLUENCE ON SAVING BEHAVIOUR – MULTIDIMENSIONAL ANALYSIS

Summary: The main goal of this paper is the analysis of the relation between the level of social security in chosen European countries and the propensity to save for retirement. The data for the analysis were taken from statistics databases of: OECD, Eurostat, World Bank and European Social Survey. The analysis was conducted using descriptive statistics, correlations and taxonomic methods of classification. The output did not confirm the hypothesis that the higher level of social security was connected with a higher propensity to save. It turned out that the saving rates and the public pension expenses to private pension expenses ratio in more socially secure states were higher, and the citizens of less socially protective countries expected more state's responsibility for the future pensions.

Keywords: saving behaviour, saving for retirement, social security and welfare.